

Pitkään ajattelin, että romanikerjäläiset eivät ole minun asiani. Enää en ole niin varma.

Käännänkö katseeni pois?

Epävarmana kesäautoilijana tankkaan kylmääsemmällä, kun toiselle puolelle bensamittaria pyyhältää vanha Opel – liekö edes katsastettu, ehdin ajatella. Auto on täynnä ulkomaalaisia, kenties Bulgariasta tai Romaniasta.

Autosta tulee ulos kaksi naista, jotka ovat hetkessä luonani kauppaamassa koruja. Yritän ystävällisesti torjua tarjoukset, mutta se ei auta. Myyntityö käy yhä aggressiivisemmäksi ja pian autosta astuu ulos myös pari miestä. Olen yksin kaupustelijoiden piirittämänä. Korotan ääntäni, lopulta karjun minkä pystyn – ja se tepsii. Kaupustelijat palaavat autoonsa ja ajavat pois.

Tärisin ja pulssini oli koholla vielä pitkään tapahtuman jälkeen. Siitä on joitakin vuosia.

Samoihin aikoihin muualta tulleet romanikaupustelijat alkoivat puhuttaa laajemminkin. Ja kun kaduille ilmestyi myös romanikerjäläisiä, uuteen ilmiöön ei osattu oikein suhtautua. Harva katsoi muukalaisia hyvällä.

Ensimmäinen kohtaamiseni ulkomaalaisten kaupustelijoiden kanssa vaikutti käsitteiksiini. Kerjäläiset eivät saaneet myötätuntoani. Niputin heidät päässäni kaikki samaksi, pelottavaksi joukoksi.

Oli helppo yhtyä Helsingin sosiaaliviraston asiantuntijoiden näkemyksiin. Romanikysymys on ratkaistava EU-tasolla ja parannusta pitää saada lähtömaiden oloihin. Miten helpottavaa. Vastuu on muualla.

Mielessäni kävi myös, että jos nyt joku heistä todella akuuttia apua tarvitsee, kyllä sosiaaliviranomaiset auttavat. Eihän täällä ketään heitteille jätetä. Siksihän me hyvinvointivaltiota ylläpidämme. Ei tarvitse kerjätä, ei olla muiden armeliaisuuden varassa. Olemme ulkoistaneet vastuun kanssaihmisistä julkiselle vallalle. Voin pestä käteni tästä asiasta hyvällä omallatunnolla.

Helsingin kaupunginhallitus linjasi, että lapset eivät saa kerjätä. Kerjäläislapset ovat lastensuojeluasiana. Huostaanoton pelko oli tehokas ukaasi: lapset hävisivät kadulta.

Pakkasta on toistakymmentä astetta. Naisia ja miehiä istuu yhä Helsingin keskustan kaduilla kerjäämässä. Sataa lunta. Käännän katseeni toisaalle.

Pakotetaanko heidät siihen? Ovatko he ihmiskaupan uhreja? Niinhän jotkut väittävät.

Ja miksi ihmeessä he eivät hae toimeentulotukea? Yritän ymmärtää heidän käyttäytymistään.

Niin – toimeentulotuki, tämä viimesijainen apu, miksi se ei kelpaa? Pelkäävätkö he viranomaisia niin paljon?

Tai kyllähän he tietysti tietävät, etteivät saa tukea. Toisesta EU-maasta tullut voi olla täällä vapaasti kolme kuukautta, mutta tuona aikana ei ole oikeutta sosiaaliavustuksiin. Jos hakee toimeentulotukea, hakija rinnastetaan turistiin. Tuolloin ohjataan helposti oman maan lähetystöön paluumatkaa varten. Ja jos hakee toistuvasti toimeentulotukea, edessä voi olla maasta käännitys.

Kovimpien pakkasten aikaan viime talvena sosiaalivirasto järjesti osalle porukasta – lähinnä lapsiperheille – muutamaksi viikoksi hätämaajoituksen, mutta silloinkaan kukaan ei hakenut toimeentulotukea.

Paluu kotimaahan tuntuu olevan huonompi vaihtoehto kuin kadulla kerjääminen. Mitä tästä pitäisi ajatella?

Olen nähnyt dokumentteja ja lukenut juttuja heidän oloistaan Romaniassa, Bulgariassa ja Unkarissa. Ransistyneitä ja saastaisia asuinalueita. Syrjintää. Näköpiirissä ei toivoa paremmasta.

Valtajulkisuudessa ei juuri näy romanien puolestapuhujia. Kriittiset äänet voimistuvat. Puhutaan ryöstöistä, varkauksista ja kerjäämisen kieltämisestä.

Lakialoitteen kerjäämisen kieltämisestä allekirjoittaa 51 kansanedustajaa, ja sisäministeri panee työryhmän asiaa selvittämään.

Silloisella pääministerillä **Matti Vanhasella** on tosin esittänyt asiaan helppo ratkaisu: jos kukaan ei anna rahaa kerjäläisille, he poistuvat maasta. Tämä tuntuu jo irvokkaalta – ajattelenko itsekkin noin? Poissa silmistä, poissa mielestä – niin helppoa.

Yleisönosastolla joku jopa ehdottaa, että rahan antaminen kerjäläisille pitäisi kriminalisoida.

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International aloittaa *Romaneja kohdellaan kuin roskaa* -kampanjan, jolla se kiinnittää huomiota romaneihin kohdistuviin ihmisoikeusloukkauksiin Euroopassa. Onneksi on kansalaisjärjestöjä, käväisee mielessäni.

*Keväällä silmiini osuu entisen pääministerin **Paavo Lipponen** puheenvuoro Romanit ja holokausti -seminaarissa.*

Saksassa romaneja ei katsottu ”oikeiksi natsien kansanmurhan uhreiksi, heillä ei ollut kotimaata johon mennä, ei minkäänlaista vastaanottotukea. Romanien oikeutta saada korvausta kohtalostaan ei ole selkeästi tunnustettu”.

Lipponen ehdottaa, että Euroopan romanivähemmistön vaino ja tuho otetaan mukaan holokaustin kertomukseen. Hän vaatii, että myös suomalaisten koulujen oppimateriaaleissa kerrotaan romanien kansanmurhasta.

Sanotaan, että historian tuntemus auttaa ymmärtämään nykyisyyttä ja parhaassa tapauksessa välttämään menneisyyden virheiden toistumista. Se lienee Lipponenkin viesti. Hän esittää myös harkittavaksi EU-tukien epäämistä niiltä jäsenmailta, jotka polkevat romanien oikeuksia.

*Kesällä luen **Armas Lindin** kirjoittaman omaelämäkerrallisen kirjan **Caleb – romanipojan evakkotaipale**. Hän kuvaa siinä lapsuuttaan luovutetun Karjalan alueella Sortavalassa ja elämänsä lastenkotievakkona Suomessa.*

Kurjissa ja ankarissa oloissa elänyt Lind muistaa lapsuutensa kauniit maimemat ja myös kohtaamansa ihmiset. On niitä, jotka haluavat auttaa ja kohtelevat inhimillisesti, mutta on myös välinpitämättömiä ja julmia ihmisiä.

Sukuni on samoilta seuduilta. Muistan kuulleeni, että ketään ei isovanhempieni ovelta käännytetty. Eikä käännytetty silloinkaan, kun jo elettiin uusilla asuinsijoilla. Muistan lapsuudestani, kuinka mustalaiset tulivat keksäisin. Pöytä katettiin koko porukalle, vaihdettiin kuulumisia ja lopuksi alkoi kaupan käynti.

Olenko nyt itse näitä välinpitämättömiä? Vaikka maailma on muuttunut, onko yksilön vastuu kanssaihmisistä vähentynyt? Ja ketkä ovat kanssaihmisistä – oman perheen jäsenet, oman kylän väki, oman maan kansalaiset? Voiko ihmisiä rajata tällä tavalla?

Riittääkö se, että maksaa veroja ja antaa yhteiskunnan kantaa vastuun? Ja kun romanien ahdinkoa ei voi edes Suomessa ratkaista vaan se vaatii muutosta koko Euroopassa. Voinko yksilönä ummistaa silmäni romanikerjäläisiltä?

Kerron mietteistäni ystävälleni, joka tekee työtä asunnottomien parissa. Hän sanoo pyöritelleensä samoja asioita mielessään ja päätyneensä siihen, että antaa rahaa kadulla kerjääville, koska ei voi heitä virallisesti auttaa.

Iltautisissa näytetään, miten puskutraktorit hajottavat romanileirejä Ranskassa. Maa on karkottamassa satoja Bulgariasta ja Romaniasta tulleita romaneja takaisin kotimaahansa.

Ihmisoikeusjärjestöt älähtävät. Ne syyttävät maan johtoa yhden ihmisryhmän vainoamisesta. Myös YK:n rasismiin vastainen komitea arvostelee maan toimia. Monet ranskalaiset ovat samaa mieltä: tuhannet mielenosoittajat vastustavat kaduilla karkotuksia.

EU:n komissio kehottaa Ranskaa kunnioittamaan EU-maiden kansalaisten oikeuksia. Se uhkaa maata oikeustoimilla, mutta tämä ei johda puheita pidemmälle.

Muutenkin EU tuntuu olevan romanasioissa voimaton. Turun Sanomien (16.10.2010) verkkolehdestä EU:n talouskomissaari **Olli Rehn** kertoo Romanian ja Bulgarian käyttäneen vain pienen osan Euroopan sosiaalirahastolta saamistaan rahoista maidensa romanien hyväksi.

Rehnin mukaan jäsenvaltioita ei voi pakottaa käyttämään rahoja vähemmistöjen hyväksi: valtiot ratkaisevat itse sen, mihin rahat käyttävät.

Helsingin Kalasataman romanileiri nousee otsikoihin. Nuorten vaihtoehtoismisten pyörittämä Sosiaalikeskus Satama on antanut romanien pystyttää leirinsä pihalleen.

Miksi nämä aktivistit haluavat auttaa muualta tulleita romaneja? Eikö tällaisesta hyväntahtoisuudesta ole enemmän haittaa kuin hyötyä? Eikö se houkuttele tänne enemmän romaneja ja lykkää painetta korjata asioita heidän kotimaassaan?

Sosiaalikeskus Satamassa romaneja auttavan *Vapaa Liikkuvuus* -verkoston aktivisti **Katja Tuominen** kertoo, että kysymys on poliittisesta työstä.

”Emme näe rooliamme auttajina. Tuemme romanisiirtolaisten omaa sosiaalista liikettä. Jos romanit eivät liikkuisi maasta toiseen, kukaan ei puhuisi heidän asemastaan eikä Suomessakaan tiedettäisi heidän tilanteestaan muissa jäsenmaissa.”

”Romanit ovat Euroopassa edelleen syrjitty ja rasismista kärsivä väestönosa. Heidän perusoikeutensa eivät toteudu heidän kotimaissaan eivätkä ne toteudu täälläkään. Romanien oma liikkeelläolo on ainoa tapa painostaa sekä EU:ta että yksittäisiä jäsenmaita.”

”Jokaisella ihmisellä on oikeus etsiä parempaa elämää ja pyrkiä parempiin elinoloihin. Nämä ihmiset ovat etsimässä työtä – sen takia he ovat täällä. Monet meidänkin leirimme asukkaista ovat olleet töissä Italian ja Espanjan surkeasti palkatuilla tomaattiviljelmillä. Romanisiirtolaisten sosiaalinen asema on samankaltainen kuin laittomien, EU:n ulkopuolelta tulevien siirtolaisten. He kilpailevat Euroopassa samoista työpaikoista.”

”Haluamme vaikuttaa siihen, että asioihin puututaan EU-tasolla. Siihen menee kuitenkin vuosikausia, ehkä vuosikymmeniä. Esimerkiksi Romaniassa romanien tilanne näyttää muuttuvan vain tukalammaksi. Romaneita on autettava myös tässä ja nyt.”

Tuominen korostaa, että verkoston ja *Sosiaalikeskus Sataman* Helsingin kaupungilta vuokranneen *Vapaa Katto ry:n* tarjoama apu on vaatimatonta. Sataman pihalle leiriytyneet kolmisenkymmentä romanian maksavat asuntovaunuihinsa ja yöpymistiloina käyttämiensä vanhoihin henkilöautoihin saamansa sähköt sosiaalikeskukselle. Sairastuneita autetaan lääkäriin ja ostetaan heille lääkkeitä. Perusasioita.

Tavalliset ihmiset tukevat toimintaa – sekä Suomen romanit että muut. He tuovat viikoittain tavaraa lasten leluista huonekaluihin.

Tuominen usko virallisiin järjestelmiin on mennyt. Sosiaaliviranomaiset tarjoavat korkeintaan paluulippua kotimaahan. Helsingin virkamiesjohto haluaa häätää romanileirin Sataman pihalta.

Syksyllä kaupunki yritti päästä eroon koko *Sosiaalikeskus Satamasta*. Vuokrasopimuksen irtisanomisen torjui lopulta nuorisolautakunta yhden äänen enemmistöllä.

Lokakuussa kerjäämisen kieltämistä selvittänyt sisäministeriön työryhmä ehdottaa kerjäämisen ja laittoman leiriytymisen kieltämistä järjestyslakia muuttamalla sekä organisoidun kerjäämisen kriminalisointia.

Työryhmän mukaan kerjäämiseen liittyy pakottamista ja se saattaa myös kytkeytyä organisoituun rikollisuuteen sekä ihmiskauppaan. Jos kerjääminen kiellettäisiin, ehkäistäisiin samalla hädänalaisten ihmisten aseman hyväksikäyttöä.

Työryhmän ehdotus ei ole yksimielinen.

Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön edustajien eriävän mielipiteen mukaan selvityksessä ei ole kyetty osoittamaan riittävän painavia yhteiskunnallisia syitä kerjäämisen kieltämiseksi. Lisäksi se kohdistuisi erityisesti ulkomailta tänne tulleisiin romaneihin ja muihin köyhiin. Se olisi syrjivää lainsäädäntöä.

Eriävän mielipiteen perusteluissa todetaan, että romanit ovat Euroopan syrjityn kansanryhmä. He ovat köyhiä, huono-osaisia ja oikeudettomia. Tämä tiedetään eri selvitysten perusteella. Kerjäämisen kieltäminen lailla ei ole ratkaisu kerjäämisen taustalla oleviin syihin. Se ei ole myöskään tarkoituksenmukainen keino suojella alistettuja tai haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä tai kohentaa heidän asemaansa. Ihmisarvoa loukkaavan kohtelun uhriksi joutumista ei ole hyväksyttävää säätää rangaistavaksi. Esitetyt lainmuutokset saattavat johtaa kerjäläisten ahdingon syvenemiseen.

Lisäksi lakimuutokset olisivat oikeusoppineiden mukaan turhia, sillä jo nykyinen järjestyslaki ja poliisilaki antavat keinot puuttua aggressiiviseen kerjäämiseen ja luvattomaan leiriytymiseen.

Työryhmän raportista selviää, että kerjäläisten määräksi kesäkuussa 2010 arvioitiin koko Suomessa noin 300 ihmistä, joista Helsingissä oli noin 220. Luvut perustuvat poliisin arvioon.

Jari Tervo kirjoittaa *Uuden Suomen* verkkolehden kolumnissaan (8.10.2010) *Eurooppalainen köyhyys ei katoa säätämällä Euroopan köyhät rikollisiksi*:

”Kerjäämisen kieltoa on yritetty perustella julkisessa keskustelussa sen väitetyillä lieveilmiöillä, kuten varastelulla. Kerjääminen ei muutu rikolliseksi toiminnaksi sillä, että romanialainen on syyllistynyt varkauteen Suomessa. Varkaus on sitä paitsi kriminalisoitu. Kun tuomitaan varas, tuomitaan varas, ei kerjäläinen.”

En osaa arvioida naisen ikää – ehkä kolmenkymmenen. Hän istuu maassa ja nojaa lyhtypylvääseen. Katseemme kohtaavat. Hän valpastuu ja hymyilee anovasti. Olen vaivaantunut ja haluaisin kääntää katseeni pois. Hän ei enää hymyile vaan katsoo vain silmiini.

Millaista elämäsi on ollut? Onko sinulla lapsia? Missä he ovat nyt? Onko sinulla ollut vaihtoehtoja? Oletko voinut itse valita? Huomaan miettiväni naisen kohtaloa ja mieleeni hiipii ajatus: entä jos minä olisin sinä?

Kaivan taskustani kolikoita, mutta en tiedä, teenkö oikein. ●

Kalasadaman romaneille löytyi töitä. Metro-lehden otsikko (3.11.2010) osuu silmiini.

Jutussa kerrotaan, että kuusi Helsingin Kalasadamassa asunutta Romanian romania paiskii töitä Alhovuoren hiihtokeskuksessa Nummi-Pusulassa.

”En saanut suomalaisia raivaushommiin, siivoamaan ja lampaita paimentamaan. Kun minuun otti yhteyttä yksi *Vapaa liikkuvuus* -verkoston ihminen ja kertoi Kalasadaman romaneista, kiinnostuin asiasta”, romanit toistaiseksi voimassaoleviin työsuhteisiin palkannut yrittäjä **Tom Puusa** sanoo puhelimesta.

Puusa kertoo kaiken sujuneen hyvin: ”Tarvitsin apua ja pystyin samalla auttamaan heitä.”

”Ovathan suomalaisetkin kautta aikojen menneet ulkomaille töitä hakemaan ja hyvin on vastaanotettu. Jokainen ihminen pitää kohdata ihmisenä ja unohtaa muu. Mahdollisuuden antaminen on kaikkein tärkeintä.”

Palkkatyösuhteeseen pääsy ratkaisee monia romanien ongelmia: se on muun muassa väylä sosiaalisiin oikeuksiin.

Nummi-Pusulassa kaikki eivät ole katsooneet hyvällä Puusan ratkaisua. Kunnanjohtajakin totesi paikallislehdessä (*Karkkilan Tienoo*, 10.11.2010), että olisi toivonut, että kuntaan olisi oltu yhteydessä etukäteen.

”Jos palkkaan yrittäjänä vierasmaalaisia töihin ja hoidan kaikki veloitteeni työnantajana, miksi minun pitäisi kysyä kunnan mielipidettä? Tosin toivon, että pääsisimme sovinnollisesti eteenpäin. Olisihan se hienoa, jos kuntakin ojentaisi auttavan kätensä”, Puusa sanoo.

P.S. On ensimmäinen adventti. Iäkäs romaninainen istuu kylmällä kivityksellä kerjäämässä Helsingin keskustassa, muita kerjäläisiä ei näy. Pakkasta on toistakymmentä astetta.

Edellisenä sunnuntaina uutisoitiin Kalasadaman romanileirissä syntyneestä tulipalosta. Sen jälkeen leiristä katkaistiin sähköt paloviranomaisten määräyksestä. *Vapaa liikkuvuus* -verkosto ja *Sosiaalikeskus Satama* järjestivät leiriläisille hätämajoituksen sosiaalikeskuksen tiloissa, mutta pian sekin kiellettiin paloturvallisuuden takia.

Tämän jälkeen kaupunki järjesti romaneille lämpimän yösjän muutamaksi yöksi ja antoi matkaraaha kotimaahan paluuta varten. Kenenkään ei haluttu kuolevan pakkaseen tai tulipaloon, ratkaisua perusteltiin.

Ilman tätä ratkaisua oltaisiinkin jo lähellä heitteillepanoa. Oliko kotimaahan passittaminen inhimillinen tai ylipäänsä järkevä ratkaisu, on jo toinen kysymys.

Kerjäläisongelma ei tällä ratkennut ja sen myöntävät myös viranomaiset. Viimeistään keväällä kerjäläiset ovat taas täällä. Ja siihen heillä on EU-kansalaisina oikeus pidimme siitä tai emme.